

Eril Sahada Kadın Araştırmacı Olmak: İkilemler, Çelişkiler, Karşılaşmalar ve Çarpışmalar

*Being a Female Researcher in the Masculine Field of Study: Dilemmas, Conflicts,
Encounters and Collisions*

Duygu Altınoluk*

Öz: Feminist araştırmalar, pozitivist bilimlerin aksine, araştırmacıya öznellik verir ancak bu durum devingen sahada türlü zorluk ve ikilemleri barındırır. Metnin araştırmacı deneyimleriyle tartışmaya açılması ise feminist araştırmalarda kadınların yaşadığı konumlanma meselesiyle ortaya çıktı. Bu bağlamda ben de feminist araştırmaların konumsallık literatürü çerçevesinde alan deneyimlerimi tartışmaya açıyorum. Bu metinde, daha önce yayımlanmış iki araştırma makalemin saha çalışmasında feminist bir kadın araştırmacı olarak deneyimlerime, feminist araştırma literatürü üzerinden dikkat çekmeyi amaçladım. “Araştırmacının konumsallığı” tartışmalarını okuyarak sahaya inmiş olmamdan ötürü, sahadayken kafamı en çok kurcalayan konulardan biri “konumsallık” meselesi oldu. Birinci araştırmada katılımcıların hem erkek hem de akademisyen olmasının, onlara karşı sergilediğim tutumu nasıl etkilediğini görüşmeler sırasında fark etmişim. Özellikle unvanlara göre kendimi farklı hiyerarşide konumluyordum. Feminist metodoloji, pozitivistimin gerektirdiği pek çok şeyi reddederken bu metodolojiyle yazmaya çalıştığım araştırmada zaman zaman pozitivistimin açmazına girmem beni oldukça rahatsız ediyordu. Aynı zamanda feminist bir araştırmacı olarak hem akademik hem de gündelik hayatımda reddettiğim toplumsal cinsiyet kodlarının araştırmam sırasında beni oldukça zorladığını belirtmem gerekir. Bu nedenle bu yazıda, akademi geleneği içerisinde yer alan hem kadın hem de erkek akademisyenlerle yaptığım iki farklı alan araştırmasını iletişim ve iktidar ilişkileri açısından ele alacağım. Metin boyunca akademinin toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde atanmış kadın ve erkek rollerinin benzerlikleriyle farklılıklarını saptamaya çalışacağım.

Anahtar Kavramlar: Eril Saha Deneyimi, Kadın Araştırmacı, Feminist Metodoloji, Erkeklikler

Abstract: Unlike positivist sciences, feminist research provides subjective perspective to the researcher; however, this brings along various difficulties and dilemmas in the dynamic field. The introduction of this text presenting discussion through researcher experiences comprises of the questioning of women’s position in the feminist researches. My personal experiences related to the field are open to discussion in the context of the “positionality” literature of the feminist research. In this paper, the purpose is to mention the dilemmas in the literature of feminist researches I experienced as a female feminist researcher in my field

* Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, dygaltinoluk@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-3347-2632.

of study with two researches. One of the most overwhelming and critical issues was the “positionality” since I stepped into the field of study by reading about controversies on the “positionality” of the researcher. I realized that, in my first research, my attitude was influenced by the participants during the interviews because they were male academicians. I positioned myself in various hierarchies according to the participants’ academic status. The feminist methodology rejects gender codes which are required by positivism in researches. The process resulted in discomfort, because I experienced dilemmas while writing the research with feminist methodology. At the same time, the gender codes I refuse caused me hardship during the process of the research in both academic and daily life. Therefore, this article will examine two fields of study of both male and female academics in terms of communication and power relations. The similarities and differences of the conditions of both genders in the academy will be also mentioned.

Keywords: Male Fieldwork Experiences, Woman Researcher, Feminist Methodology, Masculinities

Summary

After the 1970s, with the rapidly growing feminist movement, feminist studies increased and feminist methodology began to rise under the leadership of many feminist philosophers such as Evelyn Fox Keller (2007), Sandra Harding (1996), and Nancy Hartsock (1999). While Keller criticizes the gendered science in the face of male-dominated science, Harding makes the famous “Whose Science? Whose Knowledge?” questions who owns knowledge and science with this article and also Hartsock simultaneously contributes to feminist methodology with the feminist standpoint which is one of the most important concepts. In other words, conducting the research with feminist epistemology does not deny the effect of culture in the society, on the contrary, it says that the researcher can be a factor influencing the research. Thus, feminist studies, unlike the natural sciences, give the researcher subjectivity in certain contexts; because it cares about the socialization of the researcher who tries to analyze gender-based discrimination in the social context within the male-dominated science practice. Based on the question of "whose science and whose knowledge" Keller and Harding mentioned, this article, which is a feminist standpoint-based and autoethnographic article of two field studies conducted with feminist methodology, will convey the research experience of the female researcher in the male-dominated field. In this context, the aim of this article is to convey the “positionality” of the researcher in the field research which the conflicts, dilemmas and encounters that she experienced in the field of feminist epistemology, taking into account the autoethnographic method. While feminist methodology pioneers the experientialism of the researcher, it also attaches importance to self-reflexivity from an autoethnographic perspective.

The purpose of comparing two different field studies is that the institution/field that is the subject of the sampling is the same and the gender is different. At the same time, the article aims

to emphasize the difference in experiences in the field when two different genders are encountered as a female researcher. The researches that are the subject of the article deal with gender-based discrimination in university in general, and gender-based discrimination experienced by female academics in particular. While one of the studies focuses on the gender-based discrimination experiences of female academics in the faculty, the other focuses on how male academics position and marginalize female academics as scientists. Based on these two studies, it focuses on both how the institutional structure, which we call university or academy, is gendered, as Joan Acker says, and the hierarchical gendering reflected in researcher experiences through the researcher-participant dichotomy with autoethnography and feminist standpoint.

The article emphasizes that the hierarchical relationship between the researcher and the participant can be eliminated with the feminist method, and that the researcher comes to the field knowing this dual relationship. As a result, we can say that the researcher's experience, which forms the basis of the text, may vary in the field according to the gender of the participants. However, the subjectivity that feminist epistemology gives in a certain context makes the dilemmas, conflicts and encounters that women researchers experience in the field also important. So that the experiences in the interviews with the male participants in this text differ from the experiences in the interviews with the female participants. At this point, this article, which is the subject of the researcher's experience in research, concludes that the concept of objectivity should be reopened for questioning, since these contradictions arising from the field of research will be different for each research topic and sample. As a result, although people with the highest level of education were interviewed as the sample group, discrimination is made on the basis of gender or age in various ways, regardless of whether they are men or women.

Giriş

“Bilgi, siyasetten bağımsız değildir.”
Tanesini, 2012: 225

Doktora araştırma tasarımı aşamasında, kendime en çok sorduğum sorulardan biri, o zamana değin feminist teori üzerine okuyup daima kadınlarla çalışırken şimdi *eleştirel erkeklik incelemeleri* özelinde erkek akademisyenlerle yapacağım görüşmelerde kendimi nasıl hissedeceğim ve kadınlarla yaptığım görüşmelerden farklı olarak kendimi erkekler karşısında nasıl konumlayacağım hakkındaydı. Ancak belirtmek isterim ki her iki toplumsal cinsiyet rolünün getirdiği farklı hiyerarşik konumlanmalardan kaçamadığım anlarda, asıl etkinin akademinin kendi yapılanmasından kaynaklandığını anlamak oldukça acı bir deneyimdi.

Feminist epistemoloji, kadınların göz ardı edilmesine karşı olan ve onu görünür kılmayı hedefleyen bir bilim pratiği olarak karşımıza çıkar. Akademik yazın hayatım boyunca her zaman

bu bilim pratiğini kadının kendisi üzerinden düşündüm. Doktora tezime, kadın üzerinde baskı yaratan ve onu ikincil konuma iten, dikotomilerin kökünü oluşturan “erki” anlamının *erkeklikleri* sorgulamaktan ve erkekliklerin farklı biçimlerini görmekten geçtiğini düşünmeye başlayarak ilerledim. Öncelikle lisansüstü sürecimde bağlı bulunduğum kurumda uzun süredir akademisyen olmamdan ötürü aidiyet duygusu geliştirmem, buna dayalı olarak akademik olmayan sohbetlerdeki hegemonik erkeklığe ilişkin söylemleri içeriden gözlemle fark etmiş olmam, akademisyen olsalar da bireylerdeki cinsiyetçi anlayışın toplumsal düzlemde yerleşik, sarsılmaz bir gücü olduğunu göstermişti. Bu düşünceden hareketle, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde görev yapan kadın ve erkek akademisyenlerle iki ayrı araştırma yürütmeyi hedeflemiştim. Birbirlerinden ayrı olsalar da iki araştırmanın da dayandığı temeldeki problem, genelde erkek egemen toplumun kamusal alanında ve kurumlarında, özelde ise akademi geleneği içerisinde kadınların erkekler tarafından nasıl *ikincilleştirildikleri* ve kadın olmalarından ötürü nasıl *ötekileştirildikleri*dir. Dolayısıyla metinde, bilim pratiği içerisinde feminizmi benimsemiş araştırmacı kadın olarak hem bilimin ve akademinin eril yapılanmasını bizatihi nasıl deneyimlediğimi hem de feminist yöntem bağlamında toplumsal cinsiyet düzeninde reddettiğim unsurları, yaşadığım inkilemleri, görüşmelerdeki suskun çatışmaları, duygudaşlık geliştirdiğim karşılaşmaları irdelemeye çalışacağım.

Sahaya indiğimde fark etmediğim, ancak sahanın içerisinde zaman geçtikçe sorgulamaya başladığım durum ise araştırmacı olarak hem sahanın *içerisinde* hem de *dışarısında* olmamdı. Bu nedenle bir yandan feminist yöntemin kendisi deneyimselliği, öte yandan araştırmacının otoetnografik bir perspektiften düşünömselliği bize teslim ediyor. Dolayısıyla metin boyunca, bir araştırmacının deneyimlerinin hikayeleştirilmesinden farklı olarak otoetnografinin çok katmanlı yapısını görebilmemiz mümkün. Etnografi (Hammersly ve Atkinson, 2007: 1), herhangi bir standarda oturtulmuş bir yöntem izleğini benimsemiyor gibi görünüp algılansa da kendine has bir araştırma tekniğini oluşturur ve bunu takip eder. Öyle ki Hammersley ve Atkinson’un değindiği üzere (2007: 2-8) etnografik çalışmalar, birkaç temel nitelik üzerinden düşünülebilir. Öncelikle araştırma konusunun kendisi ve örnekleme dahil olan katılımcıları kültürle ilişkilendirilir -ki metnin konusuna dahil olan üniversite ve onun eyleyicisi olan akademisyenlerin eril bir kültürle ilişkilendiğine değiniyorum-, ikincisi etnograf temel olarak araştırma alanındaki bireyler için olayların nasıl bir bağlam taşıdığına karşı duyarlıdır -yani bu metindeki araştırmanın katılımcılarının gündelik hayat pratiklerinin üniversitenin içerisindeki pratiklerle olan kültürel bağlamını inceliyorum-, üçüncüsü etnografik bir çalışmanın pozitivistin karşısında durduğu noktadır. Metnin bir bölümünde konu edindiğim pozitivist yazma dilindeki edilgenlikten çıkabilmeyi sorguya açmak, etnografik bir araştırmada araştırmacının etkin olabilme halini yazma diliyle de gösterme durumuna bir atıf olarak yorumlanabilir. Leyla Bektaş (2016: 47-48),

İstanbul'daki güvenli bir sitede gerçekleştirdiği otoetnografik araştırmasında araştırmacının kişisel anlatısının kültürel ve toplumsal bağlama oturtularak oto-etno-grafi (auto/kendi-ethno/kültür-graphy/uygulama) üzerine düşünülüp yazılabileceğinden bahseder. Kavramın bu üç ayrı terimsel halinden yola çıktığımızda kişisel hikayelerin araştırma sürecinin pratikleri üzerinden oturtulduğu toplumsal bağlam oldukça önemlidir. Etnografik çalışmaların bu nitelikleri doğrultusunda bu metinde otoetnografik (auto-etnographic) hikâye anlatımına girişeceğim. Hikâyenin gündelik hayatın bir deneyimi olmasının yanı sıra araştırmacı olarak kendimin (auto), akademinin içinde bulunarak deneyimlediğim sosyo-kültürel bağlam ile ilişkisini (ethno) araştırma sürecini uygularken (graphy) olan deneyimleri aktarırken kuracağım. Böylesi bir girişimin ise Pınar Eldemir'in (2021: 253-254) de altını çizdiği gibi zorlu ve cüretkâr bir yol olduğunun bilincinde olarak özellikle otoetnografik çalışmaların feminist metotla kurduğu ilişkiye de güvenerek *feminist standpoint* olarak literatürde yer alan *feminist duruş noktasından* bu metni şekillendirdiğimi belirtmem gerekir.

Diane Lauren Wolf (2009: 376-377), feminist epistemolojinin ana akım bilim ve sosyal bilime meydan okumalarından birinin pozitivistlik ve pozitivistliğin reddine olan güçlü eleştirisi olduğunu vurgular ve pozitivistliğin nesnellik kabulüne dayanması, sosyal bilimin ise olguları ve hakikati ortaya çıkarırken nesnel bir tutum takınması gereğinin feminist epistemolojide deneyimselliğe kendini bıraktığından bahseder. Nitekim feminizm, değerden arınmış olmanın ve nesnel bir tutumun imkansızlığının, hayatın normal akışı içerisinde kendi değerlerimizle araştırmaların dışarısında kalamayacağımızın altını çizer. Alessandra Tanesini (2012: 209), bilimin nesnellik iddiasından ve toplumsal değerlerden arındıkça toplumdaki iktidar gruplarının değer ve çıkarlarını geliştirmeye daha fazla hizmet ettiğini söyler. Yani, değerleri yok saymak ve bu minvalde bilim yapmak, egemen ideolojinin değerlerini benimsemeyi ve eleştirel düşüncenin önünün kesilerek itibarsızlaştırılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda feminist epistemoloji ile hazırlamaya başladığım iki çalışmanın da araştırma tasarımından araştırma sorusu hazırlanması aşamasına, saha çalışmasından bulguların analizine kadar baştan aşağı kendi deneyimlerimden bağımsız olmadığını söylemem gerekir. Helen E. Longino (1990: 72-76), geleneksel bilim anlayışını benimsiyor olmasına rağmen bir araştırmacının hem nesnel hem de feminist olabileceğini, nesnel bilginin engellenmeyeceğini ve değerlerin etkisinin *öznel-arası* eleştiriyi ortadan kalkacağını iddia eder. Zeliha Nilüfer Nahya ve Rabia Harmanşah (2016: 18-20), anlatılacak olan deneyimlerin nitel araştırmaları dönüşüme açtığını ve pozitivist kısıtlamalardan kaçınmaya bir çözüm olduğunu belirtir. Her ne kadar “nesnel” bir biçimde bakmaya çabalasam da daha çok araştırmacının sürecine odaklanıp kendi görüşlerime de yer verdiğim bütünsel bir saha araştırması yapmaya çalıştım.

Bu metinde, aynı fakülteyi paylaştığım erkek ve kadın akademisyenlerle yaptığım araştırmaların görüşmeler esnasında ve sonrasında, feminist bir araştırmacı kadın olarak hem kadınlarla hem de erkeklerle olan saha deneyimini aktaracağım. Sahanın ortaya çıkardığı hiyerarşiyi feminist literatür bağlamında otoetnografik biçimde inceleyerek, feminist yöntemin, bir araştırmanın literatür taramasından raporlama sürecine kadar olan sürece kadar eşitlikçi bir düzlemde ve kadınları görünmez kılmadan yazı dili bağlamında tartışmak öncelikli hedefim olacaktır.

Eril Alana Girmeden Önce: Araştırma ve Örneklemin Kısa Tasviri

“Bir kültüre ya da topluma girmeye kalkıştıklarında kadınlara, özellikle de feminist araştırmacılara ne olur?”
Wolf, 2009: 383

Yayımlanan bu iki araştırmayı, farklı cinsiyetten akademisyenlerle yapmış olmama rağmen, neden alanın kendisini *eril* olarak tanımladığımı açıklamak isterim. En başta temel neden, bilgi ve bilim pratiğinin dolayısıyla kamusal bir alan olarak akademinin kendisinin de Acker’ın (1992) tanımladığı gibi cinsiyetçi tutum ve eril yapılanmadan muaf olmadığıdır. Ayten Alkan (2000: 80), “demokrasi ve katılımın çok övülen kamusal alanında ‘ortak çıkarlar’ erkeklerce belirlenmiş ve bir erkek-kardeşlik (brotherhood) çerçevesinde -ki bu çerçeve daha sonra bahsini edeceğim homososyal topluluk ile de kendini gösterir- kamusal alan erkeklerin dışlayıcı alanı olarak kurulmuştur” demektedir. Bu sebeplerle, kamusal alanın demokratik bir ögesi olarak karşımıza çıkan akademi, cinsiyetçi tutum ve davranışların yeniden ve yeniden üretildiği eril bir alandır.

Bir diğer neden ise fakültede nicelde fazla olan kadın akademisyenlerin akademi içerisindeki eril tutum ve davranışlara maruz kaldıkları halde, bunları kabul etmiş olmaları ve kendilerini bu tavır ve davranışları dönüştürmeye yönelik herhangi bir çaba içerisine sokmamalarıdır. Ayrıca salt kadınlarla görüşme yapmış olmak bir alan araştırmasını eril olmayan bir tarafa çekmemektedir, bilakis kadınların oluşturabileceği bir başka eril alanın varlığını düşündürmektedir; çünkü eril derken kastettiğimiz durum bir cinsiyete atıfta bulunmaktan çok bir iktidar ve tahakküm biçimini bize anlatmaktadır. Selda Tuncer’in (2015) çalışmasından da hareketle akademideki hikâyeleri dinlemek ve onların deneyimlerine odaklanmak, aynı alanda çalışıyor olmanın da etkisiyle katılımcılarla birlikte kendimi de akademi içerisinde toplumsal aktör¹ olarak görmemi sağladı. Kamusal alanda var olan pek çok kurumun kendisinin erkeklikler tarafından işgal edildiği ve bu nedenle eril olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Tüm bahsi geçen sebeplerden ötürü Edebiyat Fakültesinde yaptığım alan araştırmasını eril bir alan

¹ Toplumsal aktör kavramı, sosyolojik olarak toplumsal bir varlığı ve gerçekliği olan, yaptığı eylemle bir anlamlandırma ve niyet taşıyan bir varlığı anlatır.

olarak tanımlamak mümkündür. Nitekim Evelyn Fox Keller (2007: 31-32), bilimin kendisinin insan türünün bir alt kümesi olan erkekler tarafından toplumsal cinsiyet diline dayanarak üretildiğini ve bilimsel bilginin bireylerin ruhunda işleyen güçleri görmezden geldiğini söyler, ve şöyle devam eder: “*Bilim, fevkalade kişisel ve toplumsal bir faaliyettir.*” Dolayısıyla, bilim yapan bireylerin kamusal alandaki, yani akademideki cinsiyete dayalı tutum ve davranışlarını tartışmaya açıyor olmak o alanın içinden biri olarak hem kişisel hem de toplumsal bir faaliyettir. Bu nedenle saha araştırmalarından çıkan deneyimleri yazmanın feminist literatürde bir yeri vardır.

Metinde irdelemeye çalışacağım alandaki deneyimlerin aktarımına geçmeden önce araştırmamın örneklemini oluşturan Edebiyat Fakültesinin genel görüntüsünden bahsetmek yerinde olacaktır. Ege Üniversitesindeki diğer fakültele oranla kadın sayısının nispeten fazla² olduğu Edebiyat Fakültesi, Ahmet Aslan’ın (Aslan, 2016: 241-247) deyişiyle *politik olarak farklı bir yapılanma* sergilemektedir. Aslan’ın, fakültenin politik yapılanmasının sosyal demokrat tandanslı olduğunu söylerken bunu yalnızca erkek akademisyenlerden yola çıkarak söylediği anlaşılmaktadır. Öyle ki fakültedeki siyasi yapılanmanın ve *devlet meselelerinin* konuşulduğu “*çay salonu sohbetleri*”nden örnekler verirken devamlı olarak fakültedeki belli başlı erkek akademisyenlerin adı geçer. Nitekim fakülte, kurulduğu 1976 yılından bu yana bir kadın dekan³ haricinde erkek akademisyenler tarafından yönetilmiştir. Genelde bilimin, özelde ise demokratik yapılanması olduğu iddia edilen fakültenin hiyerarşik ve eril yapılanmadan muaf olmadığı aşikardır. Toplumsal cinsiyetin üniversitelerde mesleki kültürün bir parçası olarak üretilip uygulanması hem kadın öğrenciler hem kadın akademisyenler hem de kadın idari personel için dışlayıcı ve değersizleştirici bir ortam yaratır (Tuncer, 2019: 181). Böylesi bir durumda kadınlar, fakültede erkekler tarafından gerek yönetici olma vasfına sahip olmadıkları öne sürülerek gerekse toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak *ötekileştirilip* ikincil konuma atılmakta (Özkaplan, 2013; Altınoluk, 2017; Yıldız, 2018) ve sürekli olarak cinsiyet rol ve kimliği sorgulamasına itilmektedirler (Altınoluk, 2018; Yıldız, 2018). Dolayısıyla kendi akademik aidiyetimi de oluşturan fakültenin içeriden bir gözlemcisi olarak araştırma yapmam, kadın akademisyenlerle olan iletişimimde yer yer duygudaşlık sağlarken erkek akademisyenlerle olan iletişimimi araştırma sonrasında yürütemeyişime sebep olmuştu. Bu konuya daha sonra tekrar değinilecek olup Alkan’ın “nesnellik yerine *karşılıklı-öznel*lik ya da *özneler-arasılık* (inter-subjectivity), monolog yerine *diyalog*” (2008: 339) geçtiğinde, araştırmacı ve araştırılan ilişkisinin daha görünür kılındığı

² Kadın sayısının fazla olduğu bir fakültenin eril bilimsel düşünceden muaf olmadığı ve/veya olamayacağı; kurumların hiyerarşik ve eril yapılanmalarının bir izdüşümü olarak akademinin de bu yapılanma biçiminde ilerlediği dipnotunu düşmek isterim.

³ Prof. Dr. Gönül Öney, Sanat Tarihi bölümünde görev yapan akademisyen. Eylül 1982-Ekim 1992 tarihlerinde Edebiyat Fakültesi’nin dekanlığını yapmış, 1992’de rektör yardımcısı olmuştur.

düşüncesini hatırlamak fayda sağlayacaktır. Bu düşünceyle birlikte sahaya girmeden önce, toplumun içerisinde ayrıcalıklı ve *imtiyazlı* sınıfı oluşturan erkeklerle görüşme yapacak olmak özneler-arasılığın imkansızlığını hissettiriyordu. Feminist yöntem, sahada görüşülecek olan kişiler için güvenli bir ortam hazırlanması gerektiğini söyler;

Birinci araştırmamda (2017), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktora yapmakta olan araştırma görevlileri ile doktora derecesini almış diğer akademik seviyelerdeki öğretim üyelerinden oluşan ve kartopu örnekleme tekniğiyle ulaşılan 11 erkek akademisyenle yarı yapılandırılmış görüşmeler yaptım. Araştırmada, Joan Acker'ın (1990; 1992) "*toplumsal cinsiyetlendirilmiş kurum*" (gendered institution) kavramına dayanarak, akademinin de böylesi bir kurum olduğu varsayımından hareketle akademiye erkeklerin hegemonik erkekliklerini, kadın akademisyenleri "ötekileştirerek" onlar üzerinden inşa etme biçimlerine odaklandım. Akademisyen erkeklerin, kadın akademisyenleri hangi sebeplerle *ötekileştirdiğini*, erkeklik ritüellerini ve cinsiyet rollerini dönüştürüp dönüştürmedikleri ve/ya ne ölçüde dönüştürdüklerini ortaya çıkarmaya çabaladım. Acker'ın kuramının üzerine inşa ettiğim bu çalışmada, akademiye kadın sayısının fazla olmasından ya da kadınların yönetici kadrolarda olmalarından ziyade erkek akademisyenler tarafından ne derece "bilim yapan insan" olarak görüldükleri ve kendi disiplinleri içerisinde kendilerine nasıl bir anlam atfedildiğini ortaya koymayı amaçladım. Derinlemesine görüşmelerden elde ettiğim verileri betimsel olarak analiz ettiğimdeyse erkek akademisyenlerin *örtük cinsiyetçiliği* en yoğun biçimde ürettiği ortaya çıkmıştı. Bu nedenle yine Acker'ın aynı kavramını Sylvia Walby'nin *patriyarka* kuramı ile destekleyerek ikinci araştırmama (2018) başladım. Walby patriyarka kuramı içerisinde, toplumsal cinsiyetlendirilmiş tutum ve davranışlarımızı sosyalizasyon boyunca içselleştirdiğimiz ve bu nedenle hayatımız boyunca eril kurumların da içerisinde makbul olan cinsiyet rol ve davranışları sergilemek zorunda kaldığımızın altını çizer. Walby'ye göre (2016: 45) özelden kamusal alana doğru ilerleyen patriyarkada dönüşüm hem yapıların içinde hem de yapılar arasındaki ilişkilerdeki değişimi kapsar. Bu ilişkilerdeki değişen unsurlar ise özel alandaki patriyarkada *dışlama* iken kamusal alandaki patriyarkada *ayrımcılık ve tahakkümdür*.

Kavramsal olarak Acker ve Walby'nin kuramlarına sırtımı dayamış olmak özellikle akademiye cinsiyete dayalı ayrımcılığı ve tahakkümü anlayabilme ve onu yorumlayabilme cesareti vermişti. Benim için en önemli hususlardan biri, fakültede 2011 yılından beri cinsiyetçiliğe maruz kalma deneyimlerimin, fakültedeki diğer akademisyen kadınlar tarafından ne derece yaşandığı ve kadın akademisyenlerin bununla mücadele edip etmedikleri ya da nasıl mücadele ettikleriydi. Bu sorulardan hareketle, kar topu örnekleme tekniği aracılığıyla ulaştığım, fakültede doktora yapıyor olan araştırma görevlileri ile doktora derecesini almış diğer akademik

seviyelerdeki 7 kadın ile derinlemesine görüşmeler yaptım. Erkek akademisyenlerin “eşitlikçiyiz” kisvesi altında anlattıkları pek çok şeyi bilmeme rağmen duymak, görmek ve bunlarla karşı karşıya kalmak benim için oldukça yaralayıcı olmuştu. Tıpkı Sara Ahmed’in dediği gibi bir şeyin yıpratıcı olması “belli alanlarda bulunmak için, bunların ne kadar yıpratıcı olduğu kabulünü engellememiz gerektiğinden olabilir. Bu his bizi yakaladığında tam da çok fazla geldiği bir noktada olabilir. Paramparça olursunuz. Aşınmış hissetmek, bence oyunbozan feministler, bu hisse ne söylerseniz söyleyin ve ne yaparsanız yapın, aynı şeyle karşı karşıya kalma hissiyatına aşınadır. Sanırım bu his karşısında kendimizi fire vermektan nasıl koruyacağımız hakkında düşünmek zorunda kalırız.” (Ahmed, 2017: 224). Görüşmelerden sonra hissettiğim duygu durumu Ahmed’in tanımlamalarıyla aynıydı: *aşınmış ve parçalanmış*.

Erkek katılımcıların toplumsal cinsiyete dayalı tutum ve davranışlarını, fakülteadaki gündelik yaşantılarında kadın akademisyenleri konumlayış biçimlerini sorgulamak ve onları nasıl ötekileştirip ikincil plana attıklarını anlayabilmek için açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullandım. Ancak itiraf etmeliyim ki görüşme formumdaki sorular, görüştüğüm kişinin hiyerarşik durumuna göre değişime uğramak zorunda kalıyordu. Henüz yardımcı doçent olanlarla ya da yaşının ve/veya politik duruşunun bana daha yakın olduğunu bildiklerimle daha yatay düzlemde bir görüşme gerçekleştirebiliyorken özellikle profesör olanlarla yaptığım görüşmeler, politik duruşumuz yakın olsa dahi dikey bir düzlemde gerçekleşiyordu. Her ne kadar alana girmeden önce kendimi belirli aidiyet normlarından soyutlamaya çalışsam da o üniversitede doktora yapan bir araştırma görevlisi olmam, görüşmeciler için öğrenci ve “asistan” yani onların bulunduğu statünün altında olduğum anlamına geliyordu. Çünkü onlar için, doktora derecesini almamış olmam akademinin hiyerarşik yapılanması içerisinde belirlenmiş olan akademik statüden yoksun olmam demektir. Böylece bu metni düşünmeye başladığım 2018 yazından, yazmaya başladığım 2019 yazına kadar olan süreçte kafamda bir soru açığa çıkmıştı: Araştırma örneklemim olan ve aynı zamanda çalıştığım/para kazandığım bir kurum olan bu mekâna yabancı değil miydim ve bu bağlamda araştıran/araştırılan hiyerarşisi araştırmanın en başından ortadan kalkmış olacak mıydı? Çiğdem Yasemin Ünlü’nün (2019: 4) uzun vakitler zaman geçirdiği, yabancı olmadığını ve olunmadığını düşündüğü bir mekânda yaptığı araştırmasının deneyimlerini yazarken bu yabancı olmama durumunun araştırmacı-araştırılan hiyerarşisinin hissedilmediği bir sürece olanak verdiğinden bahseder; ancak yine de araştırma yaptığı mekândaki başka grupların içinde olmadığını, çünkü yakın ilişki kurmadığını, sohbetlerin bir uğrama yeri olarak gerçekleştiğini ve bir dostluğa dayanmamasından kaynaklı da bir yabancılığı içerdiğinin altını çizer. Dolayısıyla akademik bir mekânda hem doktora yapan bir öğrenci olmak hem de

araştırma görevlisi olarak çalışıyor olmak Ünlü'nün dediği gibi grup içerisinde yabancı olmayı içerirken aynı zamanda en baştan bir hiyerarşiyi de inşa etmişti.

Bir araştırmanın alanını planlamak ilk etapta kolay ve oldukça sistematik bir eylem gibi görünse de alana çıkmadan önce araştırma tasarımının gerektirdiği araştırma yöntem ve tekniklerine karar vermek oldukça sancılı oldu. Feminizm üzerine okuyup onun teorisini anlamak, sahada kadın veya erkek akademisyenlerle konuşmanın ötesine geçen bir şeydi. Öte yandan, toplumun ayrıcalıklı ve yüksek statülü kesimini oluşturan akademisyenlerin karşısında her türlü kimliğimden önce *araştırmacı* olarak görülemeyeceğim fikri ve bunun da araştırmanın gidişatını yönetmemde sıkıntı yaratabileceği düşüncesi, beni en çok rahatsız eden durumlardan biri olmuştu. Daha sonra, rahatsız olduğum düşüncemin ise pozitivist bir araştırmacının sahada kendisini üstte konumlayan hiyerarşik bir duruşa hizmet ettiği düşüncesiyle de girdiğim ikilem, benim için daha da sarsıcı olmuştu. Feminizmin zaman zaman öznel de olunabileceği iddiası içerisinde pozitivist bilime karşı durduğum yerde böylesi ikilemler, araştırma esnasında yeniden yapılandırılan bir süreci beraberinde getirmekle birlikte sonraki araştırmalarım için öğretici olmuştu. İlk kez akademisyen katılımcılarla görüşüyor olmanın verdiği heyecandan ziyade alana inmeden önce akademisyenlerden randevu almak için e-posta veya mesaj atmaya başladığım anda belirli bir hiyerarşik çerçeveye kendi kendimi sokmuşum. Çoğunun akademik titrinin en az yardımcı doçent olması, akademik teamüller gereği kendilerine “hocam” diye hitap etmeme sebep olmuştu. “Merhaba hocam” diyerek başladığım e-postalara herhangi bir hitap şekli olmaksızın ve/veya direkt adımın söylenerek “odamda bekliyorum, x tarihinde ve saatinde uygunum” şeklinde gelen yanıtlar; benim öğrenci veya *asistan* olduğumu açık ediyor, yatay ve eşit olmayan bir iletişim düzlemini de perçinliyordu. Kuvvetle muhtemeldir ki saha, kendi hiyerarşisini en başta kendi eliyle yaratmaktadır. Araştırmacı, her ne kadar hiyerarşik bir duruşla yola çıkmaya yatay iletişim halini görüşmelerinde belirleyebileceğine inansa ve bunu benimsese de anlatıcı/anlatan konumlanışı, hiyerarşik bir araştırılan-araştırılan dikotomisini karşımıza çıkarmaktadır. Araştırma sürecinin karşıt cinsler bir araya geldiğinde iktidar pazarlığına dönüşebileceğinin altını çizen Jeannine A. Gailey ve Ariane Prohaska'yı (2011) destekleyen şekilde Joan Neff Gurney (1985) de toplumsal cinsiyet performanslarının araştırma sahasında karşı karşıya geldiğini ve burada alandaki cinsiyet hiyerarşisinin sıklıkla göz ardı edildiğini söyler. Sahada, eşit ve yatay bir iletişim oluşturularak araştırılan kişinin kendini rahat ve güvenli hissetmesi sağlanması gerekir ancak Lülüfer Körükmez (2016: 64) araştırmanın kadın, araştırılanın erkek olduğu durumlarda araştırmacının kırılğan, araştırılanın ise iktidar haline gelebileceğini vurgular. Akademik hiyerarşik yapısını bilerek alana giriş yapmış olmam, Wolf'un (2009: 374) bahsettiği araştırmadaki iktidarın birbiriyle ilişkili üç boyutundan birincisi olan “*araştırmacının ve araştırılanın farklı*

konumlanışlarından kaynaklanan iktidar farklılıkları” meselesi sahadaki ikilemi en baştan yaratmıştı. Böylece metnin ilerleyen bölümlerinde anlatmayı deneyeceğim gibi oluşan birinci boyuttaki iktidar ilişkisi, ikinci boyuttaki eşitsiz alışverişi ve üçüncü boyuttaki yazma ve temsil etme iktidarını beraberinde getirmişti.

Böylelikle alana girmeden önce Türkiye’de feminist araştırmacıların pek çoğunun (Oğuz, 2012; Orhon, 2014; Körükmez, 2016; Eldemir, 2021) yaşamış olduğu kaygıları ve soru işaretlerini de hissettiğim farkına varmıştım. Ancak elbette ki iki cinsiyet için de aynı kaygıları hissetmediğim farkındaydım. Erkek akademisyenlerle görüşmeden evvel en büyük kaygım, *açık* veya *örtük* olarak ürettikleri cinsiyetçi söylemler yahut bu söylemlerin üretilebilme ihtimallerine sessiz kalıp kalmayacağım sorularımdan en önemlisiydi. Erkek akademisyenlerin açık veya örtük cinsiyetçilik yaptıkları ön bilgisine -hatta bilgisine- tüm akademik yaşantım boyunca maruz kaldığım için alana inmeden önce kaygım da artmıştı. Öte yandan, erkek akademisyenlerin cinsiyetçi söylemleriyle karşılaşacak olma varsayımı ile çalışmaya başlamamın başka bir *özcülüğü beraberinde getirip getirmediği sorusunu* doğuruyordu. Kadın akademisyenlerle yapacağım görüşmeler öncesinde yaşadığım kaygı, daha çok beni bir araştırmacıdan ziyade kendilerinden daha tecrübesiz, deneyimsiz ve yaşça küçük biri olarak konumlandırımlarından kaynaklanan *“biz de senin gibiydik”* söylemlerine karşı *susmak zorunda olup olmadığım* hususunda idi. Ayla Deniz (2017: 19) kadınlarla yapılan görüşmelerde zaman zaman yaşa dair olan benzerliklerin ya da ayrılıkların olabileceğini vurgular. Çünkü akademik unvan ve hiyerarşi, doktora yapan öğrenciyi kendisinden bir adım ileride her kim varsa onun nezdinde her zaman bir alt seviyeye konular. Aynı zamanda her iki araştırma için de geçerli olan soru işaretlerinden bir diğeri de dış görünüşüm konusunda oluştu: Daha önceleri herhangi bir günde, fakültede olduğum andaki gibi mi giyinmeliydim, yoksa biz sosyoloji öğrencilerine alan araştırması derslerinde öğretildiği ve de istendiği gibi *dikkat çekmeyen*⁴ kıyafetler mi giyinmeliydim? Ayrıca bugün dahi akademide kılık ve kıyafeti *akademik kimliğe* uygun olmayan kişilerin -ki bu kişiler genellikle araştırma görevlileri ve bilhassa genç kadınlar oluyor- marjinalleştirildiğini söylemek yanlış olmasa gerek.⁵

⁴ Alan araştırmalarında sahaya inerken dikkat çekici kıyafetlerin giyilmemesi uyarısı, aslında tamamen kadın araştırmacıların cinsiyet ve cinselliğine yapılmış bir vurguyu yansıtır. Verilen örnekler, her daim kadın araştırmacıların gecekondulu veya kent çeperinde olsun olmasın -bu ayırım bile oradaki insanları ikincilleştiren bir tutumu açığa çıkarıyor- yaptıkları saha çalışmalarındaki giyim, kılık ve kıyafetlerine ilişkin olmuştur. Böylesi bir tutum ise en baştan eril bir iletişim biçimini yaratır.

⁵ Funda Cantek Şenol’un (8 Kasım 2018) akademiyi tuhafıklar fabrikası şeklinde tanımlarken yaptığı ironik gönderme, bu anlamda oldukça yerindedir.

Alan Deneyimlerini Açmak: İkilemler, Duygudaşlıklar ve Çarpışmalar

Bilgi ve bilimsel bilgi kavramları, pozitivist düşünce etrafında bir erkek tarafından üretilen, eril bir yapılanmaya sahip bilgi ve bilimi bize anlatır. Evelyn Reed (2003: 9), bilimin tanımı ve geleneği gereği tümüyle nesnel ve taraflılıktan uzak bir çalışma alanı açtığını ancak bunu yaparken de araştırmanın kurulu düzen içerisinde var olan her türlü eğilime açık olduğunu altını çizer. Öyle ki Reed, nesnel olma ve değerlerden arınma tutumu içerisinde olması gereken bilimin, “erkek bilim insanları”nın patriyarkal toplumsal değerlerden arınamayışından ötürü bir erkek icrası olarak karşımıza çıktığı konusunda farklı bir bakış sergiler. Böylesi bir nedenden ötürü de akademik yapılanma içerisinde bilimin cinsiyet ayrımcılığındaki yarığı derinleştiren tutumu, kendini artırarak devam eder dolayısıyla bilimsel metotlar hâlihazırda pozitivist geleneğin kadın cinsini öteleyen ve ikincilleştiren metotlarıdır. Böylece özneler-arasılık olarak kavramsallaştırdığımız öznel deneyimleri arka plana atar ve deneyimlerin bilimsel bilgiyi öznellediğini, bunun da bilimsel bilgi pratiğinde olmaması gereken bir tutum olduğu üzerinde durur. Oysa feminist yöntem, bu noktanın sorgulamasını yapar. Feminist araştırmacılar, buradan hareketle “geleneksel kuramların, kadınların sosyal yaşama katılımı veya erkek faaliyetlerinin cinsiyetçi toplumsallaşmasını kavramayı zorlaştıracak biçimde uygulandıklarını” iddia ederler (Harding, 1996: 36). Sandra Harding’in (1987), “*Is There a Feminist Method?*”⁶ başlıklı metninde feminist araştırmacının geleneksel sosyal bilim yöntemindeki üç veri toplama tekniğine -gözlem, bilgi vereni dinleme ve belge inceleme- dayanarak yapılan araştırmaların feminist metodolojiye aykırı olacağını; çünkü geleneksel sosyal bilimlerin beyaz erkekler tarafından belirlenmiş olduğunu anlatır. Bu nedenle geleneksel sosyal bilimler içerisinde kadın ve erkekler, erkek egemen bir çerçevede konumlandırılırlar, bu da feminist metodoloji için yeniden düşünülmesi gereken kavramsallaştırmalara ve metotlara ihtiyaç olduğunu bize gösterir. Harding’in bu iddiasından yola çıkarak erkek ve kadınlarla olan alan deneyimlerinin hem aynı oranda güvenilir hem de aynı oranda güvenilmez olduklarını belirtmek isterim. Bu nedenle bu metinde de kadın akademisyenlerle iletişim ve his bazında duygudaşlık yaşamış olsam bile kadın akademisyenlerin farklı toplumsal cinsiyet konjonktüründen iktidar ilişkisini yeniden nasıl ürettiklerine değineceğim. Çünkü Harding (1987: 4-5), araştırmacının, araştırma konusuna eleştirel baktığı kadar alanda da eleştirel bir zeminde olması gerektiğine değinir. Böylelikle kadınların akademide erkekler tarafından ikincil konumlanışlarını araştırırken erkeklerle yaptığım görüşmelerde kendimi rahatsız hissetmem ve kadınlarla yaptığım görüşmelerde de kadınlığın toplumsal konumlanışı açısından duygudaşlık kurmam kaçınılmazdı. Wolf (2009: 383), kadınların *empati, paylaşım, arkadaşlık ile*

⁶ Metnin çevirisi “Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var Mı?” olarak Serpil Çakır ve Necla Akgökçe’nin derleme kitabında yer almaktadır.

eşit ve hiyerarşik olmayan ilişkilere duydukları arzu eğilimi sebebiyle daha rahat bir alan deneyimi geçirdiklerini söyler. Oysa Wolf'un bu bakış açısı, daha önceki bölümde de belirttiğim gibi kadınların cinsiyetlerinden ötürü atanan belirli rollerinden dolayı ayrıcalığa ulaştığını göstermez, bilakis söz konusu bakış açısı yine bir ayrımcılık yaratmaktadır.

Liz Stanley ve Sue Wise (1996: 85-6), yazılarında feminist bakışın metodolojik olarak öznelliği getirdiği ve bunun sosyal bilimcinin kendi disiplinine darbe vurduğu iddiasına karşı çıkarlar. Düşünürler; “bireylerin toplumsal olarak konumlanan varlıklar olmaları dışında var olmadıklarını”, aynı zamanda “örüntü oluşturan sosyal-yapısal olguların araştırmacının entelektüel biyografisinden yeniden elde edilerek analiz edilebileceği”ni iddia ederler (Stanley ve Wise, 1996: 86). Bu sebeple alan deneyimlerini feminist güzergahta tartışmaya açmak metodolojik bireycilikten ziyade deneyimlerden üreyecek olan teorik ve metodolojik bir sıçrama yaratabilir. Nitekim Keith F. Punch’a göre (2016: 169) bir görüşmenin başarılı olması, görüşmeyi samimimi bir sohbete dönüştürmekle mümkündür. Belkıs Kümbetoğlu (2012: 29), konusuna uzak, mesafeli, dışarıdan bir bakışı benimseyen pozitivist araştırmacının değil, aksine konusuna içeriden, etkileşimsel bir konumdan ve eleştirel bakan bir araştırmacının feminist metodolojinin gereklerine çok daha uygun düştüğünü belirtir.

Son dönemlerde Türkiye’deki araştırmacıların araştırma öncesinde, sürecinde ve sonrasında yaşadıkları deneyimleri, ikilemleri ve bunlar üzerine olan tartışmaları (İlyasoğlu, 1996; Tüzel, 2009; Oğuz, 2012; Ergül, 2013; Şimşek, 2013; Orhon, 2014; Tuncer, 2015; Akış ve Demirkol, 2015; Harmanşah ve Nahya, 2016; Körükmez, 2016; Ünlü, 2019; Eldemir, 2021) okuyarak alana inmiş olmak, benim için hem avantaj hem de dezavantaj olmuştu. Bu tartışmaları önce okumanın avantajlarından birinin, feminist kadın araştırmacı kimliğimle en baştan nesnel olamayacağımı kabul etmem ve bunu bilmenin verdiği rahatlık olduğunu söyleyebilirim. Böylece aklımda ara sıra beliren pozitivist bakışın nesnel olma ve araştırmacı-“nesne”⁷ hiyerarşisini koruma sorumluluğunun da ağırlığını ortadan kaldırmış bulunuyordum. Oysa Hatice Şule Oğuz (2012: 71-2) bu eşitliğin de “sahiciliği”nin de sorgulamaya açılmasının zorunluluğunun altını çizer. Bu hiyerarşiyi, araştırmanın en başında ortadan kaldıramayacağımı düşünmem bir illüzyondu ve dezavantajı ise en baştan nesnel olamayabileceğimi bilmenin verdiği rahatsızlıktı. Her ne kadar pozitivist bilimi eleştirerek feminist bir araştırma yapmaya girişmiş olsam da bilginin üretimi sürecinde patriyarkal kavramlardan kurtulmuş bir araştırma yazım biçiminin zorluğunu da deneyimlemiş oldum. Deniz (2017: 12-3) konumu belirleyen kimlikler olduğunu, kişilerin deneyimlerinin de konumun çerçevesini oluşturduğunu, yani kimliği yaratan bağlamdan bağımsız

⁷ Burada kendi duruş ve perspektifime uygun olmayarak “nesne” kavramını pozitivist paradigmanın kullanımına dayalı olarak kullanıyorum.

bir çalışmanın imkansızlığını belirtirken bu tartışmaların altında aslında *kimin daha iyi bilebileceğinin* yattığının altını çizer. Akademi içerisinde, hele ki kendi fakültesinde, eleştirel bakışla araştırmaya *kalkışan* genç bir kadının, karşısında var olan önce *unvan sonrasında ise cinsiyet ve yaş hiyerarşisinden kaynaklanan daha iyi bilme* baskısı altındayken araştırma sırasında çekinceleri olması oldukça doğal görünmektedir. *Mansplaining*⁸ *performansı* bu kez araştırmalarım sırasında hem erkekler hem de kadın akademisyenlerce karşı karşıya kaldığım bir durum oldu. Yaşım, unvanım ve statümün görüşme yaptığım kişilerden düşük olmasının bir *gereği* olarak “sen bilmezsin” söylemi karşıma çıkmıştı. Sanırım bu söyleme maruz kalmamdaki bir diğer önemli sebep katılımcıların neredeyse lisans düzeylerinden itibaren, kimisinin ise fakülte kuruluşundan beri orada olmalarıydı. Oysa benim araştırmadaki nihai amacım, katılımcıların benden daha iyi bilip bilmediklerini öğrenmek değil, sorulan sorulara verecekleri yanıtlardan ve kendi aktarımlarından elde edeceğim deneyimlerini ve söylemlerini feminist perspektifle analiz etmektir. Bunun yanı sıra Marie Mies (1996: 50-1), kadın araştırmacıların kadınlarla yaptıkları “araştırmalardan doğan birliktelik ve özdeşlik duygularının bastırılması ve katılımsız bir yaklaşımın, yaşadıkları ve yaşandığını bildikleri cinsiyetçi baskıyı bilmiyor gibi yapmalarına, reddetmelerine ve bastırmalarına” sebep olduğunu ve araştırmacının “pozitif sosyal bilimin nesnellik varsayımı”na sürüklendiğinden bahsediyordu. Bu bağlamda, kadınlarla olan saha çalışmamda katılımcılarla aynı kurum içerisinde annelik ve kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar sebebiyle bir duygudaşlık yaşarken diğer yandan unvanlarının onlara verdiği üst konum sebebiyle benimle kurdukları hiyerarşik dil yapısı içinde kendi içimde büyük bir ikilem yaşadım. Öte yandan kadın akademisyenlerle olan görüşmelerdeki travmatik anlatılarla karşılaşmalarım da bu hiyerarşik iktidar dilinin yıkılmasına sebep oluyor ancak hikâyeye bitimlerinde görüşmecilerin “sen yaşamadıysan şanslısın” deyişi bir anda yine üzerime bir çaresizlik yüklüyordu. Burcu Şimşek (2013: 295-6), travmatik hikâyelerle karşılaşmanın ve katılımcıların hayatlarına müdahil olmanın yüksek bir sorumluluğu olduğunu söyler. Bu sorumluluk, katılımcıları her birinin deneyim anlatımının önemli ve biricik olduğuna, aynı zamanda araştırma içerisinde bir yarışa da sokulmadıklarına da onları ikna etmekle başlar. Feminist metodolojik bir çerçevede deneyimlere dahil olmak kadın güçlenmesi için önemliyken diğer yandan araştırma süresince araştırmacının da kendi deneyimleriyle katılımcı deneyimleri arasında özdeşlik kurmasına sebep olur. Pozitivist bilim ise olabildiğince nesnel ve dışarıdan bir duruşu gerekli ve zorunlu kılar, devamlı olarak araştırma nesnelliği dayatılan bir eğitimden geçmiş biri olarak kendimce gelgitlerimin olduğunu her anda hissettim. Bu çerçevede, görüştüğüm kadın akademisyenlerden çocuğu olanların çoğunun

---

⁸ *Mansplaining*, Türkçe sosyal bilim literatüründe henüz kavramsallaştırılmadığı ve yenice çevrilerek kavramsallaştırılmaya çalışıldığı için kavramı orijinal dilince veriyorum; ancak genel olarak konuşma dilinde “açıklama” olarak geçmekte, genel olarak ise “erizahiyat veya erbilmişlik” şeklinde çevrilmektedir.

hamileliklerini saklamak zorunda oldukları kişilerin erkek meslektaşları olduğunu öğrenmek, aynı durumu yaşayan bir kadın olarak beni hem üzüyor hem de soru bana yöneltildiğinde soruyu cevaplamaktan kaçmak zorunda kalıyordum. Görüşmelerin hikâye anlatıcısı olmamdan çok dinleyen olmak, yine bende *araştırmacının karşılıksız bilgi edim sömürsünü* canlandırıyor, böylelikle sonraki görüşmelerde kendimden örnekler vermektense geri durmamam gerektiğine kanaat getiriyordum.

Deneyime Dayalı Anlatılar ya da Bazı Yalanlar

Görüşme formumdaki soruların bir kısmının “feminizm, namus, cinsiyet rolleri” gibi kavramlarla ilgili olması, erkek akademisyenler için beni belirli bir feminist-politik duruşun öznesi haline getiriyordu. Alan araştırmamı tamamladıktan sonra ses kayıtlarının dökümünü alırken yaptığım hatalar benim için daha belirgin oldu. Özellikle feminizmin ne’liğine dair olan sorular ve “kadınların cinsiyet rolleri” ile ilgili olan sorularımda, o anda hissettiğim gerginliği dışarıdan dinlerken kayıtlardaki ses tonumda hissettim.

Katılımcılarla interaktif olmasına özen gösterdiğim görüşmelerde, katılımcılara sorduğum sorular bana doğru yöneldiğinde ne cevap vereceğimi şaşırıyor, gerçek ve(ya) doğruyu belirtmem mi yoksa gizlemem mi gerektiği konusunda anlık olarak duraksıyordum. Örneğin, erkeklere sorduğum “kadınlar yönetici olabilir mi?” sorusuna aldığım “Candeğer’i⁹ gördün işte, olmuyor yönetici değil mi...” cevabında sanki benim görüşümmüşçesine “gördün” demesi karşısında çaresiz bir şekilde susmak zorunda kalmak bana Kandiyoti’nin literatüre kazandırdığı ataerkiyle pazarlığın içine girdiğimi hissettirmişti. Yani ataerkiyle pazarlık, patriyarkal sistemin içinde kadınlara bir şeyi yapmaması gerektiğini söylerken onlara bir şeyleri de vaat eder aynı zamanda. Bilimin yine oldukça eril paradigması olan pozitivist pozitvizmin değil, yorumsamacı paradigmaya yaslanarak feminist metodolojinin de verdiği araştırma sırasındaki esneklikleri zaman zaman kullanmış olsam dahi görüşmelerin seyrini bozmamak için erkeklerin patriyarkal söylemlerine katılıyormuş gibi yapmak zorunda kalmıştım. Çünkü kendi içimde yaptığım bu pazarlık biçimi, fakülteadaki diğer görüşmeleri de rahatlıkla devam ettirmeme olanak vermiş oldu.

Yalnızca ilk görüşmecim olan bir kadın akademisyene yönelttiğim “kıyafetleriniz yüzünüzden karşı cinsin veya hemcinsinizin sizi yargıladığını düşündünüz mü hiç?” sorusunun yanıtı, diğer görüşmecilerime bir daha o soruyu sormamama sebep olmuştu. Çünkü aldığım yanıt, benim giyim tarzımın da fakülteadaki diğer kadın akademisyenler tarafından nasıl görüldüğüne dair ipucu vermişti. Araştırmalarda giyime uygunluğun feminist eleştirisini izleyen bölümlerde

⁹ Burada adı geçen kişi 08.2008-08.2016 tarihleri arasında iki dönem üniversitenin rektörlüğünü yapan Prof. Dr. Candeğer Yılmaz’dır.

yapacağım ancak şunu belirtmeliyim, bir araştırmanın tasarımını belirleyip soru kâğıdını elinize alıp sahaya indiğinizde örneklemin verdiği yanıtlar veya sergilediği tavırlar da araştırmanın gidişatını dönüştürür. Araştıran-araştırılan etkileşimi ve buradan doğan deneyimler, alan araştırmalarının değerden arınık olmayan devingenliğinden kaynaklanmaktadır. Böylece Aynur İlyasoğlu'nun dediği üzere (1996: 215) araştırmacı kimliği de araştırma sürecinde dönüşüm geçirir. Dolayısıyla Nahya ve Harmanşah'ın altını çizdiği gibi (2016), bu dönüşüm araştırmanın yönünü de değiştirebilme kapasitesine sahiptir.

Metin boyunca anlattığım iki sahada da her iki cinsiyet tarafından “toplumsal cinsiyet çalışan” bir araştırmacı olarak benim feminist olup olmadığım, merak unsuru oldu. Kendimi feminist olarak tanımladığımı söylediğimde ise bir feministin “evli”¹⁰ olmasına şaşırarak bir sohbetin içerisine girmiştik. Bu merak ve şaşkınlığın temel sebeplerinden birinin ise toplumdaki feminizme dair var olan mitlerden ötürü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Devamında gelişen görüşme seyrinde ise onlar için ben de kendimi araştırılacak bir vakaya dönüşmüş olarak buldum. Bu nedenle görüşmeleri yaparken soruları yönelttiğimde önce cevapları verip sonrasında “peki ya sen...?” ile başlayan tamamen toplumdaki feministlere yönelik olan mitlere dair sorulara tabi oldum. Elbette ki kadın katılımcıların peki ya sen diye başladıkları cümlelerin sonu ile erkeklerinki birbirinden farklıydı. Bu farklılık araştırmanın gereği her iki cinsiyetteki katılımcıya yönelttiğim soruların farklılığından kaynaklanıyor olsa da aynı koridoru, aynı asansörü, aynı merdiveni, aynı yemekhaneyi kısacası aynı fakülteyi en az yedi senedir paylaştığım akademisyenlerin kişisel meraklarının da ürünüydü -özellikle erkek akademisyenlerin. Örneğin, soru formunda cinsellik ya da evlilik dışı birlikteliğe yönelik herhangi bir soru veya ifade olmamasına rağmen erkeklerle yaptığım görüşmelerde özgür cinsel birlikteliklere ya da evlilik dışı ilişkiye dair görüşlerim sorulmuş ve verdiğim yanıtlara göre görüşmenin gidişatının oldukça değiştiğini gözlemledim. Bu nedenle kendi sorularımın bana yönelmesinden olabildiğince kaçmaya çalıştım. Çünkü o esnada yapacağım bir ifade hatası -ki burada sözünü ettiğim hata, aslında tamamen kendi ideolojik ve politik duruşumu belli etmemdir, gerçek anlamda bir hata değil- o an görüşmenin sonlanmasına ve zaten zor randevu aldığım bir akademisyenin yitimine yol açacaktı. Her görüşmenin sonunda, o görüşmede içimde beliren keşkeler bir yandan beni

---

¹⁰ Görüşmelere başlarken kendimi tanıttıktan ve araştırmadan bahsettikten sonra fakülteden tanıştığımız ve evli olduğumu bilmeyen katılımcılar, evli ve feminist olduğumu ilk kez benden duymuşlardı. Çünkü çoğu için ben, kadın çalışmaları alanında faaliyet gösteren ve sosyal bilimci genç bir kadın olarak “kolay” sayılabilecek, herkesin yapabileceği ve ağırlığı olmayan bir araştırma konusu seçmişim. Bu nedenle de benim kendimi feminist olarak da tanımlıyor olmam, onlar için biraz daha politik bir konuma en nihayetinde yerleşmeme neden olmuştu. Demem o ki, kadın araştırmalarında bilim yapıyor olmaya muktedir görülüyordum; bu alanda faaliyet gösteren bir feminist olmam görece kolay olanı seçmekle eşdeğerti.

feminizme ihanet etmiş gibi hissettirirken, diğer yandan erkek akademisyenlerle yaptığım görüşmelerin de rahat ilerlemesini sağlıyordu.

Gündelik yaşamda kendime ilke edindiğim eşit ve yatay iletişim, rıza ve onay¹¹, cinsiyetsiz söylem ve tutum gibi pek çok kabulü de görüşmelerim sırasında hiçe saymış olmak beni oldukça rahatsız etmişti. Sahada katılımcılardan alacağım bilgiye sahip olmak için bu denli çelişkiye düşmek, gerçek bilginin gücünü Bacon'cu biçimde arıyor hale gelmek, beni görüşmelerde feminist yöntemin gereği olarak yatay bir düzlem belirlemeye çalışmama dayanan kendi bilimsel gerçekliğimden soyutlanmış bir duruma itti. Ancak yine beni rahatlatan, çıkmaza girdiğim her defasında araştırmamın sorusunu ve feminist epistemolojide pür nesnellüğün imkânsızlığını kendime hatırlatmak, ikilemden kurtulmamda kilit nokta oldu.

İlk andan itibaren erkeklerle yapacağım görüşmelerde türlü zorluklar yaşayacağımı biliyordum çünkü araştırma örneklemim gereği içinde 7 yıl boyunca görev yaptığım fakülteyi içeriden gözlem ile de tanıyordum. Böylesi bilinçle feminist yönetime dair okumalarımı tamamladığım bir zaman diliminde sahaya çıkmanın benim kalkanım olacağını düşündüm. Bu esnada, her ne kadar eril hiyerarşik yapılanma doktora derecesini almamış birine akademisyen unvanını vermese dahi feminist bir akademisyen olmamın hiçbir erkek görüşmeciyi şaşırtmadığı notunu düşmek isterim. Bu şaşırtmayışların sebebi ise fakültede çalıştığım sürede feminizm ve toplumsal cinsiyet üzerine dersler vermiş, dekanlık önünde kadın cinayetlerini durdurmak üzere yapılan eylemlere katılmış, aynı zamanda türlü sebeplerden ötürü geçirdiğim soruşturmalarda verdiğim feminist perspektifi ön planda tutmamla açıklanabilir. Her ne kadar doktoramın son dönemine kadar feminist olduğuma dair kendi beyanım olmasa da duruşum ve mücadele verdiğim konular onlar için “feminist” olmam demekti. Pini (2005: 209-211) erkeklerle yapılan görüşmelerde zaman zaman araştırmacının, *öğreten (mansplaining-erizahiyat)* erkeklerle karşı karşıya kaldığının altını çizer. Böylelikle beyaz heteroseksüel erkek tavrı, kadın araştırmacıyı kendisinden bir alt seviyeye konumlayarak erkeğin kadınla flörtöz bir tavır içine girmesini kolaylaştırır. Körükmez (2016: 64), “flörtü davranışlar ve cinsel içerikli imaların, kadın araştırmacının saha çalışmasının konusu ne olursa olsun karşılaşılabilecek durumlar olduğunu, bu deneyimlerin ne açık cinsel teklifle ne de sadece cinsellik çalışan kadın araştırmacılarla sınırlıdır”. Örneğin, biten bir görüşmenin ardından erkek katılımcının “bu konuları daha sonra *yemekte* tartışalım” demesi, erkek akademisyenin beni bir sosyal bilimci olarak görüp herhangi bir zamanda ve yerde benimle cinsiyet eşitliği konusunu tartışmak istemesinden ziyade özellikle flörtöz bir biçimde yemeğe davet etme durumunu yansıtır. “Akademik ortamda tabii tartışırız” şeklindeki

¹¹ Burada bahsini ettiğim rıza ve onay kavramını, görüşmelerde rahatsızlık hissetsem dahi katılımcıdan elde edeceğim bilgiyi kaybetmemek adına gösterdiğim gönülsüz bir rıza ve onay olarak belirtmemde yarar var.

yanıtım ise araştırmacının bir katılımcıyla yemek yemeyi uygun görmediğimi anlamasına sebep olmuş ve cevabımın ardından hemen “iki medeni insan gibi”yi vurgulayarak teklifi yinelemesiyle aslında benim davranışımın yani bir katılımcı ile dışarıda yemek yemeyi reddedişimin medeniyet dışı olduğu ima edilmişti.

Böylesi yargılarla sahada yer alma sürecim, görüşmelerdeki nesnel duruşun bozulmasına ya da bir kadın olarak ret veya kabul ettiğim pek çok ögeyi sorgulamama neden olsa da kafamda var olan sorularla araştırmacının her dakikasını yeniden şekillendirmeyi en azından kendimce başarabiliyordum. Glesne (2014: 224) “feminist alana özgü olarak araştırmadaki nesnellik söz konusu olduğunda etik olanın araştırma katılımcılarıyla sürekli yeniden şekillendiği”ne dikkat çeker. Böylelikle etik olanı oluşturan şey araştırmacı ve araştırılan arasındaki diyalog ve onun bağlamsallığı olur. Soru kağıtlarındaki soruları sorup gelen yanıtlar beni rahatsız ettiğinde, bir sonraki görüşmede katılımcıya o soruyu sormuyor ya da farklı biçimlerde sormayı tercih ediyordum. Bu görece öznel tercihi bana yine feminist epistemoloji veriyordu. Bulduğum fakülteye ait olan iki ayrı araştırmayı da yürütmüş ve üzerine feminist eleştirel bir makale yazmanın akademik hayatımda risk yaratacağının bilincinde olarak makalelerde baştan kabul ettiğim ve ortaya koyduğum içeridenliğin yaratacağı özneliği vurgulamaktan kaçınmadım.

Bugün Ne Giysem? Giyim Kodlarına Gönülsüz Rıza Göstermek

Sosyal bilimlerin önemli unsurlarından biri de sahada araştırmacının tutum, davranış ve üslubu üzerine konuşmaktır. Araştırma teknikleri derslerinde araştırmacının nasıl olması, durması, davranması, konuşması, sondaj yapması üzerine pek çok şey öğretilirken diğer yandan kitaplarda yazmayan ancak sahaya çıkmaya hazırlanan öğrencilere/araştırmacılara -ki özellikle kadın öğrencilere/araştırmacılara yönelik olur bu- yapılan uyarılardan biri de giyim, kılık, kıyafet üzerinedir. “Şunu giyin veya bunu giymeyin” denmediği zamanlarda ise “siz, nasıl giyineceğinizi biliyorsunuz zaten” denerek aslında toplumda var olan cinsiyetler arasındaki eşitsizliği de yansıtan usturuşlu giyimden, kısacası cinsiyetlendirilmiş giyimden bahsedilir. Aynı zamanda kamu personeli için düzenlenen 657 sayılı kanunun kılık kıyafet yönetmeliğinde de kadınlar ve erkekler için nasıl giyinmeleri gerektiği belirtilmiştir. Üniversite personelinin de giyim konusundaki hususları 2547 sayılı kanun içerisinde 657 sayılı kanuna dayalı olarak çerçeveselendirilir. Kadınlar için ayakkabının açık olmamasından kolsuz bluz ve çok açık gömlek giyilmemesine, eteğin yırtmaçsız olmasından diz üstüne çıkmamasına kadar detaylı bir biçimde belirtilen bir giyim kodu tanımlanmıştır ve yönetmeliğin başında bu yönetmeliğin kamu personelinin aşırıya kaçmayan bir sadelikte giyinmesine yönelik olduğu yazılmıştır. Ancak bu yönetmelikte erkeklerin kıyafetlerinden beklenti temiz, ütülü, sade ve düzgün iken kadınların cinsel objeleştirerek “açık”lık

(dekolteli) ve “kapalı”lık (dekoltesiz) üzerinden tanımlandığını görebiliriz. Benim saha araştırmam hem çalıştığım kamu kurumu olması itibarıyla hem de sahamın kendisi olması itibarıyla giyim konusunda kafamda ikileme sebep olmuştu. Üniversitelerin -özellikle merkezdeki köklü üniversitelerin; çünkü taşra üniversitelerinin artık git gide daha baskıcı ve otoriter bir biçimde akademisyenlerde mesai saatinden giyime kadar baskı yaptığı bugün çoğu akademisyenin deneyimlediği bir durumdur- her ne kadar böyle bir yönetmelik olsa dahi ona bağımlı olmadıkları ve akademisyenlerin görece daha rahat giyindiklerini söyleyebilmek mümkün.

Araştırma süresince zorlandığım noktalardan biri de feminist bir kadın araştırmacı olarak toplumsal giyim kodlarına uymak zorunda kalmak olmuştu. Nitekim Oğuz (2012: 70) mülteciler ve bu mültecilere ev sahipliği yapmış olan illerde görüşmeler yaparken “araştırmanın amacıyla hiç de ilgisi olmayan nedenlerle çalışmayı yarıda bırakmaya sebep olabilecek durumları çeşitli imalardan öngörüp, gereklilikleri yerine getirdiğini” belirtirken Deniz (2017: 19) Rus kadınlarla yaptığı araştırmasında, görüşmelerini gerçekleştireceği semtlere göre kıyafetlerini seçtiğinin ve zaman zaman daha kapalı giyindiğinin altını çizer. Benim için de geçerli olan bu giyim zorluğu, genel geçer kabullere göre zaten bir akademisyen kadının giymesi *gerekenler*, benim giydiklerim olmamalıydı. Ne var ki bu türden söylemlere akademik hayatım boyunca maruz kaldım ve benim gibi maruz kalan kadınların olduğunu da biliyorum, ki Pınar Eldemir ve Tebessüm Yılmaz’ın (2021) büyük bir cesaretle kaleme aldıkları makaleleri çok daha fazla olduğumuzu gösteriyor. Akademik hayatın çizdiği çerçevede makbul akademisyen, araştırmacı olmak ve ciddiye alınmak için sarf ettiğim çaba feminist bir kadın olarak yaşamının zorluklarını da önüme koyuyor. Daha önce bahsini ettiğim alan araştırmalarında araştırmacının rahatlığını sağlayan değil, *dikkat çekici olmayan* kıyafetler giymesi gerektiği söylemi, bir kadın araştırmacının, her şeyden önce cinsel bir obje olarak görüldüğü gerçeğine işaret etmektedir. Özellikle akademide, son yıllarda ifşa oranı yükselen taciz vakalarını da göz önünde bulundurduğumuzda, *albenili, genç, güzel ya da çekici* bir görünüşe sahip olmak sizin bilim insanından çok daha başka şekilde alımlanmanıza sebep olabiliyor. Akademinin kendi işleyiş düzeni içerisinde size bu durum, hiç sesli söylenmez ancak belirli şekillerde hissettirilir ve uymadığınız takdirde, en nihayetinde de sesli olarak söylenir. Akademiye girdiğim günden bu yana, fakültedeki arkadaşlarım haricinde hiç kimsenin tezimi ya da çalışma alanımı kırmızı rujum veya dalgalı saçlarımdan çok önemseydiğini sanmıyorum. Nitekim, sadece giriş görüşmeleri esnasında tez konum merak edilmişti (çünkü görüşmeler esnasında muhataplarıma sorduğum “kadın akademisyen ve erkek akademisyenlerle konuştuğunuz konular farklılaşıyor mu?” sorusuna aldığım cevaplar tezimin ya da çalışma alanımın erkek akademisyenler için çok da önemli olmadığını gösteriyordu). Erkek akademisyenler için kadınlar gündelik hayat sohbetlerini yaptıkları, erkekler ise dünya ve siyaset

gibi daha *ciddi* meseleleri (Altınoluk, 2017: 47-48) konuştukları kişilerdi. Böylelikle tezimden veya çalışmalarımından daha çok kişi veya kişilerin danışmanlığına aldığı/bıraktığı, yığılan unvanların altındaki “asistan” olarak tanımlanıyordum. Özellikle akademide kadın olmak konusuna eğilmem, işte tam bu sebeplerleydi.

Görüşme yapacağım öğretim üyelerinden randevu aldıktan sonra ne giyeceğimi düşünmek beni rahatsız eder olmuştu. Patriyarkanın belirlediği giyim kodlarına kamusal alanda direniyor olmama rağmen görüşmelere giderken belli giyim kodlarına uymak ve buna *gönülsüz rıza* göstermek zorunda kalıyordum. Feminist bir çalışma içinde olmak, cinsiyetlerin örgütlenişini görmezden gelen paradigmalara karşı eleştirel bir duruşu araştırmacıda var eder. Böylesi bir duruşla alanda olmak, eğitim düzeyi yüksek kişilerle görüşme yapmayı bazen zora sokmaktadır. İlk birkaç görüşmemde toplumda kabul gören giyim kodlarından *uzak* giyinerek bu reddi gerçekleştirmiş olsam da görüşme esnasında kendimi rahatsız hissettim.

İdeolojik olarak doğru yaptığımı bildiğim şeyin beni bu denli rahatsız etmesinin sebebinin, daha sonra kendini benden üste konumlayan “erkek” akademisyenler olduğunu çok sonra anlamış, öncesinde ise kendime görece *kapalı* kıyafetler giymeye özen göstermiştim. Kıyafetlerimin *açık-kapalı* oluşu erkek katılımcılar tarafından cinselliğime vurgu yapılmasına, kadın katılımcılar tarafından *olmaması gereken* biçiminde ötekileştirilmeme sebep olmuştu. Böylece kadın ve erkek akademisyenlerce, akademide belirlenmiş bir kıyafet kodu olması ve/ya olmaması gerektiğine dair bir tartışmaya tanıklık ettim. Bir önceki bölümde Körükmez’in de bahsini ettiği gibi (2016), erkek akademisyenlerle yaptığım görüşmedeki deneyimlerimin “açık cinsel teklifle sınırlı olmadığı” durumu, feminist metodoloji içerisinde öznelliğin ve özdeşünümselliğin inşasını beraberinde getirmektedir. Araştırmanın alanı içerisinde, sözler ve söylemlerin olduğu kadar, mimikler, jestler, hal, hareket ve tutumlar da oldukça önemlidir.

Rahatsızlığımın yalnızca erkek akademisyenlerle sınırlı kalmayışı benim için oldukça yıpratıcı oldu. Önceki bölümde kısaca değindiğim bir kadın akademisyenle yaptığım görüşmedeki deneyimi açmakta fayda var. İlk görüşmecim olan kadın katılımcıya yönelttiğim “kıyafetleriniz yüzünüzden karşı cinsin veya hemcinsinizin sizi yargıladığını düşündünüz mü hiç?” sorusunun yanıtı, aslında akademi geleneğinin eril kurumsal yapısının, diğer kurumlardan bir farkı olmadığını göstermektedir. Öyle ki cevaben “sorun yaşamadım çünkü, senin gibi giyinmiyorduk o zamanlar” cümlesini duymak, bir neslin giyim tarzının değişmesinden ziyade benim bugün *giyimim nedeniyle maruz kaldığım cinsiyetçiliğin* -tabii bu bir sorun olarak tanımlanırsa- tamamen benden kaynaklı olduğuna işaret etmekteydi. Nitekim Wolf (2009: 384), “kimi feminist araştırmacıların patriyarkal olarak belirlenen giyim kodlarına direnmelerine rağmen, sonunda belirli koşullara rıza göstermek”

zorunda kaldıklarına değinir. Her ne kadar Wolf, farklı bir kültürde yapılacak olan bir araştırmanın sahasında oranın yerel kıyafetlerini giymekten bahsetse de benden beklenen akademik kurum kültürünün gerektirdiği ve devletin yönetmeliklerle çizdiği kıyafet çizgisine uymamdı. Öyle ki 1970'lere kadar olan süreçte erkeklerin hâkim ve kadınlarınsa görünmez olduğu akademiden 1970'lerin sonundan feminist duruş/bakışın (feminist standpoint), erkek bilimine feminist itirazların Keller, Harding, Hartsock gibi pek çok feminist bilim insanıyla yükselmeye başladığı (Aronowitz, 2021: 15-6) andan bu yana gelinen noktada, az önce bahsini ettiğim *makbul akademisyen* olmak veya olarak görülmek için kadınların -tıpkı siyasette olduğu gibi- erilleştiği ve kendi bedenlerine atfettikleri/atfetmedikleri anlamların da muğlaklaştığı ya da *erkekler kulübüne* uygun hale gelmek zorunda olduğunu söylemem yanlış olmaz. Bu konuda çalıştığım kurumdaki akademisyen kadınlar tarafından devamlı olarak uyarı almam da bunun en şeffaf örneğidir. Feminist epistemolojiden beslenen bir saha araştırması olmasının yanı sıra doktora araştırmam da dahil olmak üzere bu iki araştırmanın sahası feminist yaşam alanı yaratmaya çalışan genç kadın akademisyen olarak benim bile kendi sınırlarımı ve imkanlarımı zorladı. Yazma, raporlama ve analiz sürecine geçtiğimde bir sonraki başlık altında değineceğim *ben* diliyle yazacağım ve özellikle kadın bilimcinin görünmezliğini biraz olsun gidereceğim düşüncesi her cümlede yine kendini *acabalara* bırakmıştı. Çünkü pozitivist bilimle yetişip yoğrulmak bir yandan ondan sıyrılmayı zorlaştırırken bir yandan ona yaslanmak da kolaylaştırıcı bir rol oynuyordu.

Yazmanın Pozitivist Hali

“Sosyoloji bir anlama teşebbüsüdür” diyen Peter Ludwig Berger’ın (2020: 15) aksine, özeldede sosyolojide genelde ise sosyal bilimlerdeki saha çalışmalarında çoğu kez anlamaya, yorumlamaya ve anlamlandırmaya yönelik önyargılar hala mevcuttur. Egemen olan pozitivist metodoloji sebebiyle feminist epistemolojiyle hareket eden araştırmalara sözel olarak ifade edilmese de genel bir tavır olarak önyargılı bakılır. Brian Douglas Haig (1997: 185-190), feminist araştırmaların beş temel özelliğinden bahseder. İlk olarak pozitivistimin reddiyle başlayan bu özellikler sırasıyla, cinsiyete dayalı ilişkilerin etkisini yayma, bilimin değer yüklülüğü, özgürleştirici metodolojinin benimsenmesi ve hiyerarşik olmayan araştırma ilişkisini takip etmedir. Haig, bilimin değerlerden arındırılmamış olduğunu söyleyen feministlerin aynı zamanda dil ile ilgili bu vurguyu yaptıklarına değinir. Yani dilin kendisi en başta değerlerden arınık değildir; nitekim pozitivist bilimin yaydığı ve kabul ettiği edilgen dil, hiyerarşik bir yapılanma kurduğu gibi kadın araştırmacının görünürlüğünü de yok etmektedir. Yazma eyleminde, araştırmacıyı yansıtan *ben* öznesini ortadan kaldırıp yerine araştırmacının görünürlüğünü yok eden edilgen çatılı eylemlere ya da başka bir grubun desteğiyle yapılmasına ihtiyaç duyuluyormuşçasına *biz* öznesine hapsedmek pozitivistimin reddine dayanan feminist bir araştırmayı sekteye uğratabilir. Feminist

araştırmalara yönelik öznellik eleştirisi ile ilgili olarak Berger'ın (2020: 16) bir sosyoloğun sahada gördüklerine karşı insan olarak elbette korku, ön yargı ve kaygılarının olabileceğini ancak bu değerlere bağımlı olmaksızın olanı bütünüyle algılayıp bir anlama işine girişmesine yaptığı vurgu özneliği bertaraf eden bir düşünceyi bize açar.

Pozitif bilimler alanındaki kişilerle yaptığım görüşmelerde araştırmamın küçümsenmesi veyahut çıkacak sonuçların kabul görmeyecek bir bilim pratiğine hizmet ediyor gibi algılanması, görüşme sırasında beni en çok rahatsız eden durum olmuştur. Sosyal bilimci olmalarına karşın, kendi disiplinleri içerisinde derinlemesine görüşmeye aşına olmayan katılımcılar, nesneliği fazlasıyla sorgulamış ve araştırmada bir ölçek kullanılmamasının sıkıntılarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Yazacağım şeylerin onların ve benim görüşlerimin bir karması olduğu konusunda beni uyararak yine araştırmacı karşısında öğreten pozisyonuna kendilerini koymaktan geri kalmamışlardır. Raporlama sürecinde, olanı olduğu gibi aktarmamı sağlayacak olan *betimsel analiz tekniğini* bu sebeple kullanmış ve katılımcıların dedikleri üzerinden yorumsama yapıp sonrasında deneyim aktarımı yazısı yazmayı yine bu nedenle doğru bulmuştum.

Araştırma süreci feminist yöntemin en büyük potansiyeli olurken diğer yandan onun zayıf halkası konumuna da gelir, çünkü bugün dahi feminist metodoloji ile yazılan araştırmalar, çalışmalar ve tezler pozitivist sistematik ve donuk edilgen dilinden vazgeçememektedir. Ne zaman ki deneyim aktarımlarını yazan bir kadın araştırmacı varsa o zaman orada bir yüzleşmeden bahsetmek doğru olur. Stanley ve Wise (1996: 82), bilginin gerçekte “bütünüyle politik bir bilgi” olduğunu söylerler “yani epistemolojilerinde çıkar ve bilgi üretenler de, erkekler tarafından kolonileştirildiği, görüldüğü, kavrandığı şekliyle sosyal dünyayı metinleştiren tipik, belirli erkek gruplarıdır”.

Wolf'un önceki bölümlerde sözünü ettiğimiz araştırmada ortaya çıkan iktidarın ikinci boyutu araştırma sürecinde kendini gösterirken, üçüncü boyutu araştırmamın raporlama ve de bilgiyi yazma ya da aktarma kısmında ortaya çıkar. Bu boyutlar birbiriyle paralel olarak *araştırmacının kendi gündemi ve araştırmamın sonuçları üzerine yaptığı kontrolü* (Wolf, 2009: 375) kapsar. Pozitivist reddederken raporlama sürecinde “edilgen” bir dil benimsemek zorunda kalmam, nesneliğin imkânsız olabileceğini söylerken araştırma bulgularını dışarıdan, sanki araştırmaya hiç müdahil olmamışçasına yazmam yine kendimde düştüğüm çelişiklerden biridir. Ve ne yazık ki Türkiye'deki kabul gören veya makbul olan bilimsel araştırma yazım dili sosyal bilimlerde dahi okuyucuya, araştırmacının mesafeli duruşunu göstermesi açısından “edilgen” olmak zorunda bırakılmaktadır. Oysa feminist araştırmaların gelişimi, öznelerin seslerini duyurabilmesi ve araştırmacının sahadaki deneyimlerinin literatüre kazandırılmasıyla mümkün

olabilir ve bunu benimsiyor olmanın araştırmanın objektif yapısını bozmadığı, tersine problemi anlama çabasının araştırmacının kişisel merakının bir ürünü dahi olarak argümanlarla desteklenebileceğini de gösterebilir.

Sonuçlandırırken...

Otoetnografik bir deneme olan bu metnin temel saiki araştırma sahalarının planlanırken, sahanın içerisindeyken ve sonrasında metodolojisinin her zaman yeniden sorgulanabilir olduğunu ve çelişkileri de içinde barındıracağına kabulüyle yapılacak bir araştırmanın bize sunacağı düşünömsellik ve özdüşünömselliktir. Saha araştırmalarının böylesi ikilemler barındırıyor olması aslında feminist epistemolojiye ikili bir bağlılıkla güvendiğimiz de bir göstergesi olabilir. Araştırmacı olarak öncelikle akademik disiplin içerisinde ve kurumsal sorumlulukların bilincinde olarak araştırmaya devam etmeye çabalamak önemsiz sayılamayacak bir başarı olarak görülebilir. Buradan hareketle feminist yöntem, bizi hem politik bağlamda dönüştürür hem de alan deneyimlerinin içerisinde yeni bir feminist yazın üretilmesine yardımcı olur. Devam etmekte olan başka pek çok araştırmamda aynı ikilemleri hâlâ yaşıyor olsam da feminist epistemolojinin, bilginin araştıran-araştırılan arasındaki etkileşimden ortaya çıktığını savunması bana güç veriyor. Bu gücü arkama alarak diyebilirim ki böylesi bir tartışma gelecekteki alan araştırmalarından çıkacak olan deneyim aktarımına yol gösterici olabilir. Bu nedenle araştırmalardan çıkan deneyimlerin, karşılaşmaların, çatışmaların, ikilem ve çelişik yanların anlatımı, bilimin hâkim ideolojisinin yıkımı açısından oldukça yararlı bir çabadır.

Elbette ki her alan araştırmasının yöntemi ve buna bağlı olarak tasarımı birbirinden farklıdır ancak feminist epistemolojik bir çizgide yapılan araştırmalardan ortaya çıkan deneyim aktarımları, feminist metodolojinin de dönüşmesine ve yeni tartışmalar doğurmasına neden olabilir. Aynı zamanda bu minvaldeki deneyim aktarımları, araştırmacının kendisiyle yüzleşmesini sağlayarak öznelliğin bilimsel bir çabaya dönüşmesine yol açabilir. Çünkü sosyal bilimci olarak feminist yöntemle çalışıyor olmanın ve de feminist biçimde yaşam sürmenin kesin bir sonu ve bitişi yoktur. Bu nedenle feminist bir kadın araştırmacı olarak diyebilirim ki erkek, kadın veya LGBTQ+ hangi örneklem seçilerek saha araştırması yapılırsa yapılsın araştırmacının deneyimlerinin, araştırmacının kendisinde kalmasından ziyade onu kendinden dışsallaştırması ve saha deneyimleri literatüründe tartışmaya açması, hem bugünkü feminist epistemolojinin çağının ötesine geçmesine hem de otoetnografik çalışmaların Türkiye literatüründe çeşitlenmesine katkıda bulunabilir.

Yazarın Notu

Bu makale, her şeye rağmen hayatta kalmayı başarabilen, varlığı bir direniş sebebi olan tüm kadınlara ithafen yazılmıştır.

Kaynakça

- Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender and Society*, 4(2), 139-158.
- Acker, J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565-569.
- Ahmed, S. (2017). *Feminist Bir Yaşam Sürmek*. (B. S. Aydaş, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Akış, Y., & Demirkol, E. (2015). Türkiye Göç Araştırmalarında Araştırmacı Deneyimleri: Göç Araştırmacılarında Araştırmacının Deneyimi Üzerine Öz-Düşünsel Bir Bakış. L. Körükmez, & İ. Südaş (Dü) içinde, *Göçler Ülkesi* (s. 97-227). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Alkan, A. (2000). "Özel Alan-Kamusal Alan" Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekan. *Kültür ve İletişim*, 3(1), 72-95.
- Alkan, A. (2008). Akademik Feminizm ve Üniversite: Bu Tanışlıktan Ne Çıkar? S. Akyol (Dü.) içinde, *Türkiye'de Üniversite Sistemi ve Dönüşümü Sempozyumu: Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz* (s. 333-63). Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Altınoluk, D. (2017). Cinsiyetlendirilmiş Bir Kurum Olarak Akademi: Erkek Akademisyenlerin "Öteki" Üzerinden Erkeklik İnşaları. *Masculinities: A Journal of Culture and Identity*(8), 37-58.
- Altınoluk, D. (2018). Kadın Olmak mı, Akademisyen Olmak mı?: İşte Bütün Mesele Bu. *FE Dergi*, 10(1), 58-66.
- Aronowitz, S. (2021). Hegemonya Biçimi Olarak Bilim ve İdeoloji. (C. Belenkuyu, Çev.) içinde *İktidar Biçimi Olarak Bilim Modern Toplumda Söylem ve İdeoloji* (F. Bektaş & E. Karadağ, Çev. Ed.). Ankara: Vizetek Yayınları.
- Aslan, A. (2016, Ocak). *Bir Ömür Düşünmek*. (D. Özkan, & B. Alkan, Röportajı Yapanlar) Ankara: Ekşi Kitaplar.
- Bektaş, L. (2016). Bir Güvenlikli Site Hikâyesi: Gündelik Hayatın Dönüşümüne Otoetnografik Yaklaşım. *Fe Dergi*, 8(2), 46-61.
- Berger, P. L. (2020). *Sosyolojiye Çağrı Hümanist Bir Perspektif*. (A. E. Koca, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Deniz, A. (2017). Kesişen Kimlikler Ekseninde Bir Konum Tartışması: Bir Kadın Araştırmacının Türkiye'de Yaşayan Rus Göçmen Kadınlarla Karşılaşmasından Notlar. *FE Dergi*, 9(1), 12-26.

- Eldemir, P. (2021). Akademide Genç Kadın Olmak: Özdüşünümsellik Üzerinden Bir Tartışma. *Feminist Tahayyül*, 2(2), 242-272.
- Eldemir, P., & Yılmaz, T. (2021). Duygudaşıktan Yoldaşlığa: İşte Bu Bizim Hikayemiz. *Feminist Tahayyül*, 2(1), 38-65.
- Ergül, H. (2013). *Sahanın Sesleri: İletişim Çalışmalarında Etnografik Yöntem*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gailey, J. A. & Prohaska, A. (2011) Power and Gender Negotiations during Interviewa with Men about Sex and Sexually Degrading Practices. *Qualitative Research*, 11(4), 365-380.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (E. Günel, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gurney, J. N. (1985). Not One of The Guys: The Female Researcher in a Male-Dominated Setting. *Qualitative Sociology*, 8(1), 42-62.
- Haig, B. D. (1997). Feminist Research Methodology. John P. Keeves (Dü) içinde, *Educational Research Methodology and Measurement* (s. 180-185). New York: Pergamon.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2007). *Ethnography Principles in Practice*. 3. Baskı. New York: Routledge.
- Harding, S. (1987). Is There a Feminist Method? Sandra Harding (Dü) içinde *Feminism and Methodology*. Bloomington: Indiana University Press.
- Harding, S. (1996). Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var Mı? S. Çakır, & N. Akgökçe (Dü) içinde, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (Z. Ayman, Çev., s. 34-47). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harmanşah, R., & Nahya, N. Z. (2016). *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İlyasoğlu, A. (1996). Toplumsal Mesafe, Kadınlar ve Kimlik: İslamcı Kadın Kimliğinin Araştırılmasında Yöntem Sorunları. S. Çakır, & N. Akgökçe (Dü) içinde, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (s. 213-216). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Keller, E. F. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler*. (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Körükmez, L. (2016). Kadın Araştırmacıların Erkek-Dominant Sahada Çalışması Mümkün mü? *FE Dergi*, 8(2), 62-72.

- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Longino, H. E. (1990). *Science as Social Knowledge: Values and Objectivity in Scientific Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.
- Mies, M. (1996). Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru. S. Çakır, & N. Akgökçe (Dü) içinde, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (A. Durakbaşa, & A. İlyasoğlu, Çev., s. 48-64). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Nahya, Z. N., & Harmanşah, R. (2016). Kendini ve Ötekini Yazmak Alan Araştırması ve Deneyim. R. Harmanşah, & Z. N. Nahya (Dü) içinde, *Etnografik Hikayeler Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri* (s. 17-34). İstanbul: Metis Yayınları.
- Oğuz, H. Ş. (2012). Alanda Bir Kadın. *FE Dergi*, 4(1), 64-80.
- Orhon, G. (2014). Alan Araştırması Deneyimini Tartışmaya Açmak: İçeriden ya da Dışarıdan Olmak, Çoğul Kimlikler ve Toplumsal Cinsiyet. *FE Dergi*, 6(1), 54-67.
- Özkaplan, N. (2013). Kadın Akademisyenler: Cam Tavanlar Hala Çok Kalın. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 12, 1-23.
- Pini, B. (2005). Interviewing Men: Gender and the Collection and Interpretation of Qualitative Data. *Journal of Sociology*, 41(2), 201-216.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (D. Bayrak, H. B. Arslan, & Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Reed, E. (2003). *Bilim ve Cinsiyet Ayrımı*. (Ş. Yeğin, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Stanley, L., & Wise, S. (1996). Feminist Araştırma Sürecinde Metot, Metodoloji ve Epistemoloji. S. Çakır, & N. Akgökçe (Dü) içinde, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (F. Şaşmaz, Çev., s. 67-98). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Şenol Cantek, F. (2018, Kasım 8). Bir Tuhafliklar Fabrikası Olarak Üniversite. *Duvar Gazetesi*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/08/bir-tuhafliklar-fabrikasi-olarak-universite> adresinden alındı.
- Şimşek, B. (2013). Hikaye Anlattıran, Hikayemi Anlatan, Kendi Hikayesini Yaratan Çember: Dijital Hikaye Anlatımında Birbirine Karışan Sesler/im. H. Ergül (Dü.) içinde, *Sahanın Sesleri İletişim Araştırmalarında Etnografik Yöntem* (s. 279-308). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Tanesini, A. (2012). *Feminist Epistemolojilere Giriş*. (B. Binay, Ü. Tatlıcan, & G. Demiriz, Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Tuncer, S. (2015). Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusal Feminist Bir Saha Hikayesi. *Moment Dergi*, 2(2), 30-58.
- Tuncer, S. (2019). Cinsiyetlendirilmiş Bir Kurum Olarak Akademi: Türkiye’de Akademinin Cinsiyet Kültürüne Bakmak. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 22(44), 173-208.
- Tüzel, G. B. (2009). Feminist Bir Doktora Tezi Yazmak. D. Hattatoğlu, & G. Ertuğrul (Dü) içinde, *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* (s. 527-549). İstanbul: Anahtar Yayınları.
- Ünlü, Ç. Y. (2019). Feminist Yöntemi Alan Deneyimleri(m) Üzerinden Tartışmak. *FE Dergi*, 11(1), 1-8.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. (H. Osmanağaoğlu, Çev.). İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Wolf, D. L. (2009). Saha Çalışmasında Feminist İkilemler. *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* (D. Hattatoğlu, Çev., s. 372-441). içinde İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Yıldız, S. (2018). Türkiye’de Kadın Akademisyen Olmak. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8 (1), 29-40.